

УДК 377.6 (438)

© Когут С.Я., 2018 р.

<http://orcid.org/0000-0003-1276-6188>

<http://doi.org/10.5281/zenodo.2620827>

С. Я. Когут

АДАПТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ВИМОГ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА (2004-2010 РР.)

Освіта і професійна підготовка фахівців у Республіці Польща періоду 2004–2010 років перебувала у процесі ґрунтовної реформи. Наявними на той час науково-дослідними та професійно-педагогічними засобами менеджери освіти, науковці прагнули задовольнити потреби національного ринку праці й водночас відповідати вимогам і стандартам освіти, що діяли в країнах-учасницях Європейського Союзу. Це дослідження актуальне з огляду вивчення позитивних моментів і труднощів, які виникали на етапах реформування професійної підготовки фахівців Республіки Польща з огляду схожості євроінтеграційних процесів, у яких перебуває Україна.

Мета статті: визначити особливості реформ в освіті й професійній підготовці фахівців Республіки Польща зазначеного періоду.

Методи дослідження. У процесі проведення наукової розвідки використано такі теоретичні методи дослідження, як аналіз, синтез, конкретизація.

Вивчення науково-педагогічної літератури зазначеного періоду засвідчило викристалізацію кількох напрямів у реалізації реформ в освіті й професійній підготовці фахівців. Це: виявлення зміни освітніх пріоритетів поляків, розуміння особистісного та професійного розвитку особистості як взаємопроникних процесів, формування соціально-економічної моделі розвитку і поведінки людини, організація різних форм професійної підготовки (з метою формування готовності людини до виконання професійної діяльності), розвиток освіти та професійної підготовки у контексті освіти упродовж життя, розвиток ринку освітніх послуг.

Акцентовано на дослідженнях, які засвідчують вагомість професійної підготовки і навчання у розвитку держави з погляду положень соціально-економічної моделі розвитку і поведінки людини. Зауважено, що історично трактована педагогікою праці структура підготовки людини до професійної діяльності, що охоплювала три складові (допрофесійну підготовку, професійну і неперервну), також підпадає під процеси еволюції. Зокрема, період допрофесійної підготовки розширюється питаннями виховання особистості. А етап професійної підготовки – питаннями професійної орієнтації, консультування і порадиництва.

Ключові слова: професійна підготовка, соціально-економічна модель, професійний розвиток, людина.

Kohut S. Y. Adaptation of european requirements for professional training of specialists in the republic of Poland (2004-2010). *The education and professional training of specialists in Poland Republic was fundamentally reformed during 2004-2010. Educational managers and scientists sought to meet the needs of the national labor market by scientific, research and professional-pedagogical means, that were available. Also they aimed to meet the requirements and standards of education that proceeded in the EU member states. Owing to the similarity of the EU integration processes in Ukraine, it was required to research positives and hardships that arose at the stages of reforming the professional education of specialists of Poland.*

Aim article: to elucidate the peculiarities of reforms in education and professional training of specialists of Poland Republic during the specified period.

Carrying out scientific research, we used following theoretical methods of research: analysis, synthesis, specification.

The study of scientific and pedagogical literature of this period has shown the crystallisation of few areas in the implementation of educational reforms and professional training of specialists. Among them: identification of changes in the educational priorities of the Poles; understanding of personal and professional development of person as interoperable processes; formation of socio-economic model of development and human behavior; organization of various professional trainings (in order to form an individual's readiness for professional activity); development of life-long education and professional trainings, development of educative services market.

Analyzed researches testify the importance of professional training and teaching in the state development regarding the lays of the socio-economic model of development and human behavior. Pedagogy of labor has historically interpreted the structure of personal preparation to professional activity (that covers three components - pre-professional, professional and continuous education), also refers to the evolutionary processes. In particular, the period of pre-professional training is expanding by issues of person's upbringing. A stage of professional education is based on professional orientation, counselling and advising.

Key words: *professional training, socio-economic model, professional development, person.*

Вступ. Освіта і професійна підготовка фахівців у Республіці Польща періоду 2004–2010 років перебувала у процесі ґрунтовної реформи. Наявними на той час науково-дослідними та професійно-педагогічними засобами менеджери освіти, науковці прагнули задовольнити потреби національного ринку праці й водночас відповідати вимогам і стандартам

освіти, що діяли в країнах-учасницях Європейського Союзу. Це дослідження актуальне з огляду вивчення позитивних моментів і труднощів, які виникали на етапах реформування професійної підготовки фахівців Республіки Польща з огляду схожості євроінтеграційних процесів, у яких перебуває Україна.

Входження Польщі до ЄС пришвидшило темпи розвитку економіки країни, виробництва, ринку товарів і послуг. Розвиток людського капіталу засобами освіти та професійної підготовки і навчання визначено одним із стратегічних завдань Польщі. Ринок зайнятості пропонував щоразу нові умови залучення до праці, ставлячи дедалі вищі вимоги до загальних та професійних компетенцій як випускників закладів освіти, так і вже працюючих. Люди, приймаючи нові умови праці, змушені перекваліфіковуватися або ж змінювати напрям професійної діяльності.

Мета та завдання – визначити особливості реформ в освіті й професійній підготовці фахівців Республіки Польща зазначеного періоду.

Методи дослідження. У процесі проведення наукової розвідки використано такі теоретичні методи дослідження, як аналіз, синтез, конкретизація.

Результати. Значний розвиток інформаційно-комунікативних технологій, процеси європейської інтеграції, а також щораз відчутніша глобалізація зумовили появу нових цінностей і пріоритетів, що внесли зміни у традиційну поведінку людини. Одним із наслідків цих змін для Республіки Польща є так звана американізація світу, що полягає у поширенні американських схем і моделей соціально-економічного розвитку, поведінки і стосунків. За словами Ф. Шльосека (Szlosek, 2009), хоча сучасна глобальна економічна криза дещо верифікувала адаптаційні процеси окремих рішень, запозичених з-за океану, та немає жодних реальних передумов на підтримку твердження, що американізація земної кулі, в результаті кризи, була припинена настільки, що перестала бути проблемою решти світу.

Для Польщі хвиля цих змін входить, так би мовити, через чорний вхід із зовсім іншою моделлю розвитку і поведінки людини. Для пересічного

поляка ця модель є непомітною, але вона послідовно витісняла гуманістичну модель цінностей країни, систему критеріїв оцінок людської поведінки, що послідовно формувалися від моменту відродження Польщі. Гуманістична модель розвитку і поведінки людини, що реалізується в польських умовах, охоплювала три позиції: людина найвеличніша з усіх живих істот; між людьми існує рівність у всіх можливих сферах активності взаємодії людини з іншими людьми; людина варта стільки, скільки вона доброго зробить для інших людей (Szlosek, 2009, р. 18). Такими цінностями керувалися і у різних видах здобуття освіти. З огляду на це можна припустити, що польська традиція освіти була тісно пов'язана із загальною освітою. Це означає, що упродовж багатьох століть розвиток польського народу та держави, її концепція функціонування, а також розвиток особистості базувалися на загальних знаннях і загальнолюдських цінностях, тобто на гуманістичних засадах.

У результаті сформувалася поширена думка про перевагу загальної освіти над професійною. Сьогодні вже відомо, що загальна освіта та професійна підготовка – це два взаємодоповнювальні компоненти, необхідні для процесу розвитку людини, і що їх протиставлення жодним чином не має підстав. Зазначені глибокі цивілізаційні зміни започаткували зміни у сформованого віками у Польщі стереотипу щодо освітніх пріоритетів (Szlosek, 2009, р. 18-19). Безпосередньо це заслуга ринкової економіки, впровадження якої сприяло ефективним змінам у малораціональній поведінці й тісно з нею пов'язаною мисленнєвій поведінці.

Цінності західного світу внесли у зміст професійної підготовки значну частку менеджералізму, а у стосунки між людьми – прагматизму. Формування нових взаємин між людьми, як і зміни у поведінці людей характеризувалися цінностями соціального статусу людини, а також її економічною спроможністю.

У соціально-економічній моделі розвитку і поведінки людини приймається положення, що на початку свого життя людина, зважаючи на

природний стан речей, не є рівна іншій людині. Це тому, що дитина народжується з різними генетичними детермінантами, талантами й обмеженнями. Наприклад, народжені у родині з високим інтелектуальним потенціалом або ж у патологічній сім'ї, проживають в умовах, віддалених від культурних центрів, або живуть у великому місті тощо. Сімейне середовище визначає наші життєві шанси, створює не лише певні можливості, але і деякі бар'єри. Надзвичайно важливим положенням соціально-економічного розвитку і поведінки людини є твердження, що освіта (як результат навчання) є одним із основних стовпів людського існування тому, що вона визначає рівень життя і соціальний статус особистості (Fatherman, 1980).

Та мова не лише про освіту в цілому, а про таку підготовку, яка дає змогу вийти на ринок праці, отже, надає можливості для здобуття визначених професійних кваліфікацій. Тобто будь-яка нормально функціонуюча людина, незалежно від обраного освітнього шляху, на його останньому етапі стає суб'єктом процесу професійного навчання. Можна припустити, що професійна підготовка є кінцевою метою освіти людини. Отже, основним мотивом участі у процесах навчання і виховання має бути оволодіння такими навичками і знаннями, які дали б змогу особистості ефективно конкурувати з іншими на ринку праці.

Це припущення має на увазі необхідність у наявності іншого погляду на роль і місце професійної підготовки і навчання у соціально-економічній системі держави. Професійна підготовка розглядається в соціально-економічній моделі розвитку і поведінки людини як шлях, яким має йти кожна освічена людина, оскільки оволодіння навичками, що є основним компонентом кваліфікацій, можливе передусім у процесі професійної підготовки.

Крім того, рапорти, результати експертів Світового банку і ООН та результати вивчення глобальних досліджень свідчать, що інвестиції в людину розглядаються як підтримка професійного розвитку, що стало найважливішим чинником росту економіки у світі. Варто звернутися до

досліджень чинників зростання економіки, проведених у 1999 році Світовим банком. Ці результати засвідчують, що частка монетарних ресурсів у глобальному продукті становить 16%, природних ресурсів – 20%, а частка професійних кваліфікацій (людський фактор) – до 64% (Baraniak, 2009). Отже, в моделі соціально-економічного розвитку і поведінки людини професійне навчання розглядається як пріоритетне завдання освіти і як головний шлях, що веде до створення канону освіти сучасної людини (Fatherman, 1980, p. 19-20).

У наступному положенні цієї моделі передбачається, що здобуття професійної кваліфікації визначає наш психофізичний стан і матеріальне становище. З цього випливає, що наша економічна спроможність є мірилом зусиль та вкладеної нами праці, як у фазі підготовки до професійної діяльності, так і у процесі її виконання. Це означає, що соціальне становище людини насамперед є результатом вкладених у працю зусиль (Szlosek, 2009, p. 20-21).

Результат розуміння сучасними поляками положень соціально-економічної моделі розвитку і поведінки людини більший, ніж прийнято вважати. Цю тезу підтвердили результати досліджень, які систематично проводились під керівництвом проф. Ф. Шльосека упродовж семи років (від 2001 року) у Варшаві, Гданську, Лодзі, Кракові, Катовіцах. Вони свідчать, що в 2007 році понад 80% польської молоді у віці 18-25 років, приїжджаючи з населених пунктів із кількістю населення понад 300000 жителів, дотримується системи цінностей, віднесених до соціально-економічної моделі. Крім того, щороку відсоток молоді зростає у середньому приблизно на 1,3%. Представлена соціально-економічна модель є своєрідною концепцією людського розвитку, що реалізується в багатьох країнах з високим економічним і цивілізаційним розвитком. Крім того, концепція дуже підходить для тих змін, які відбулися в Польщі за останні двадцять років. Ці зміни засвідчують суспільну вартість професійних кваліфікацій та професійної освіти (Szlosek, 2009, p. 21).

Зазначимо, які відповіді на зазначені виклики пропонували експерти педагогіки праці, розглядаючи різні форми професійної підготовки, маючи на меті формування готовності людини до виконання професійної діяльності.

Привчання до праці (навчання на робочому місці), адаптація до праці та професійна підготовка до праці – це процеси, які готують людину до реалізації професійної діяльності у тісному зв'язку з її професійним розвитком, що є предметом теорії педагогіки праці (Baraniak, 2009).

Привчання до праці може відбуватися індивідуально, зокрема на місці праці, під керівництвом майстра, може також мати форму курсу. Метою цього процесу є привчання до праці людини, яка раніше не закінчила жодної професійної школи. Привчання до праці за місцем працевлаштування уможливорює набуття конкретних умінь до виконання дій під керівництвом кваліфікованого працівника, засобами інструктажу, демонстрування. Курси, що привчають до праці, уможливають як опанування правильного виконання нескладних завдань під наглядом кваліфікованого працівника, так і теоретичних питань, що стосуються цих завдань (Nowacki, 2004).

Професійну адаптацію педагогі праці розглядають у двох категоріях: як процес і як результат. Як процес – це діяльність, організована установами праці у формі курсів, або ж професійних груп, що уможливорює ознайомлення з професією (щодо процесів, інструментарію, техніки, обладнання, дій). Результатом професійного пристосування є опанування учнями базових знань, стисло окреслених завдань (з підґрунтям на позитивну мотивацію) в межах виконання базових професійних дій (Baraniak, 2009).

Професійну підготовку також трактують у двох категоріях – як процес і результат. Суть процесу зводиться до успішного опанування учнем професії та досягнення високого рівня професійної придатності, особливими рисами якої є ефективність процесу діяльності, поєднана з позитивною мотивацією людини, яка працює. Результатом цього етапу професійної підготовки має бути сформована професійна готовність, що описана кваліфікаціями,

важливими для конкретної професії, а також отриманими від роботодавців (Baraniak, 2009).

Кожен із цих процесів готує людину до виконання праці, з різним характером та вираженим рівнем складності, починаючи від посадових обов'язків (поодинокі завдання) до їх повного набору, характерного для певного виду професії. Основою виконання професійних обов'язків та завдань є сформовані вміння і навички, які визначають рівень кваліфікації, з огляду на що робота набуває не лише кваліфікаційного характеру, але й якісного. Виявлятимуться вони у результативності праці, тобто у здатностях працівника виготовляти певний продукт чи надавати послугу за певну одиницю часу, тобто виконання певної норми. Вагомим буде якість продукту/послуги як результату діяльності. Вона залежатиме, як і кількісні показники виконання роботи, від рівня підготовки людини до професійної діяльності, мірилом якого є не поодинокі навички та вміння, а кваліфікації, що формуються у процесі навчання.

Професійну підготовку більш обгруновано розглядають у контексті неперервної освіти, її багатовимірності та інтерактивності. Як зазначав Т. Новацький, такий новий підхід до розуміння освіти (Nowacki, 2004) є важливим для дослідників педагогіки праці, оскільки свідчить про вагомість розвитку ідей громадянського, демократичного та плюралістичного суспільства з акцентом на цінності кожної людини, закладаючи максимальну підприємливість, мобільність, конкурентоспроможність і компетентність, тобто ті особливі характеристики освіти майбутнього, що прописано документами освітньої політики ЄС.

Зміст освіти й професійної підготовки має вчити людину співіснувати у складному глобалізованому світі, зважати на традиції, відкриття та знання, стимулювати до альтернативного мислення, формувати вміння до співпраці та діалогу, привчати до самостійності мислення, незалежності суджень (Mauro, 2001). Цю тезу поділяє у своїх дослідженнях Р. Герлах, який вбачає потребу в артикуляції ширшого розуміння професійної підготовки, а не

винятково у сфері інструментальної діяльності. Ця тенденція є актуальною і щодо розуміння професійно орієнтованої підготовки як процесу, що створює умови для багатовекторності доріг, що ведуть до професійної кваліфікації, а їхній вибір виражається активною зацікавленістю осіб, які навчаються (Gerlach, 2003).

Центральним елементом у неперервній освіті розглядають систему загальної середньої та вищої освіти, яка реалізується в навчально-виховних інституціях – дошкільні заклади, базові (початкові) школи, гімназії, післягімназійні школи, вищі школи.

Теорія педагогіки праці досліджує реалізацію таких процесів у вищенаведених інституціях (Wiatrowski, 2005):

- допрофесійна підготовка, якими є садки, а також загальноосвітні школи різного рівня (базові школи, гімназії, загальноосвітні ліцеї);
- професійно орієнтована підготовка у профільних ліцеях;
- професійна підготовка, яка реалізується в основних професійних школах, технікумах, післягімназійних школах, вищих школах;
- професійно орієнтована підготовка у системі позашкільної освіти та інших соціальних та громадських інституціях.

Визначаючи сутність сучасної професійної освіти, експерти брали за основу розуміння освіти за З. Квецінським. Учений розглядав освіту як сукупність впливів на особистість і групи людей, що сприяють їхньому розвитку й використанню наявних можливостей. Освіта охоплює сукупність видів діяльності, що допомагають у досягненні певних можливостей, а також сукупність впливів і функцій для налагодження й регулювання поведінки людини щодо інших людей і світу (Kwieciński, 1996).

На підставі цього визначення та аналізу рефлексій провідних педагогів праці, зокрема, З. Вятровського, Р. Релаха, Т. Новацького, Б. Бараняк узагальнює завдання професійної освіти, якими є не лише оволодіння професійним знанням (вміння, навички і професійні здатності), але також формування поглядів, професійно орієнтованої зацікавленості,

інноваційного, творчого, концептуального мислення, ціннісного ставлення до світу, суспільства, іншої людини, самого себе, світу культури і природи.

Отже, провідні експерти педагогіки праці надають професійній освіті гуманістичного виміру, зазначаючи такі її характерні особливості (Baraniak, 2009, p.8):

- виховання до управління власним життям на засадах універсальних людських істин, вміння обирати цінності, неперервного удосконалення власної особистості (у соціальному та індивідуальному аспектах);
- розвиток мотивації до праці та формування основ, що зумовлюють відповідне ставлення до праці, ідентифікацію з професією та середовищем праці;
- виховання працівника, що бажає та вміє бути у ролі суб'єкта діяльності;
- виховання працівника, який має та хоче об'єднувати індивідуальні та суспільні інтереси;
- виховання працівника, який вміє жити та працювати в умовах ринкової економіки, професійного ризику;
- виховання членів європейської спільноти, тобто осіб, які розуміють сенс об'єднання Європи, а також потребу її реалізації та зміцнення;
- виховання людини як вільного громадянина демократичної держави, яка розуміє вагомість перетворень, що відбуваються у різних сферах життя, важливість участі у них, знає свої права та обов'язки, відповідальна за постійне удосконалення себе, а також свого оточення.

Поділяємо думку З. Вятровського, що у такому розумінні професійна освіта створює шанси для реалізації холістичного підходу у процесі здобуття кваліфікацій та професійних компетенцій, у формуванні яких вагомим буде поінформованість щодо нових досягнень та вмінь у галузі, виражених станом професійної мобільності, гнучкості, ініціативності, відповідальності й підприємливості (Wiatrowski, 2003).

За словами Б. Бараняк, поширюється погляд, що метою сучасної професійної освіти, згідно із холистичною теорією, є загальне формування людства, а не виконавців визначених завдань, що реалізується у чотирьох вимірах освітньої моделі, зважаючи на гармонійний фізичний, інтелектуальний, соціальний та духовний розвиток людини, що веде до формування особистості не лише професійної, але й як суб'єкта освіти (Baraniak, 2009).

Швидкий ріст економіки, поєднаний з технологічним розвитком, а також поглиблення європейської інтеграції спричиняє те, що професійна підготовка і навчання перебувають у постійній конфронтації з вимогами міжнародної конкуренції та глобалізації економіки. У досліджуваній період у Республіці Польща кількість випускників професійно-технічних навчальних закладів значно зменшилася, тоді як кількість випускників загальноосвітніх шкіл збільшилася. Це призвело до збільшення кількості студентів у вищих закладах освіти упродовж 2000 – 2008 років (Szłapińska, 2009, p. 25). Програми професійної підготовки і навчання (особливо середня професійна освіта) не користуються популярністю серед випускників шкіл. Експерти зауважують комерціалізацію освіти, особливостями якої визначили, зокрема, збільшення різних форм власності вищих закладів освіти. Також пропозиції різних форм навчання призвели до зменшення кількості студентів, які вчилися на стаціонарі, натомість збільшилася кількість студентів, які навчалися заочно і працювали за сумісництвом.

З огляду на це відбувається активне поширення ідеї навчання упродовж життя, згідно з якою кваліфікації та компетенції, яких вимагає ринок праці, можна здобути різними шляхами, реалізуючи формальну (навчання у закладах освіти), неформальну (післядипломне навчання, вдосконалення та підвищення кваліфікацій) та інформальну (самонавчання, а також досвід, здобутий під час праці) форми навчання. Що і відображено у стратегічних документах з розвитку неперервного навчання й освіти.

Прогноз «Стратегії розвитку неперервного навчання до 2010 року» визначив напрями розвитку неперервного навчання в Республіці Польща. Зазначалося, що розвиток неперервного навчання залежить від ефективної системи освіти, одним із завдань якої є реалізація заходів, спрямованих на збільшення участі дорослих у різних формах навчання упродовж життя. Цим документом передбачалося, що реалізація цілей сприятиме індивідуальному розвитку кожного громадянина шляхом популяризації доступу до навчання упродовж життя та підвищить його якості. Стратегія також визначила конкретні завдання для міністерств, органів місцевого самоврядування, органів управління освітою, наукових та освітніх установ, роботодавців та інших соціальних партнерів (Strategia rozwoju kształcenia ustawicznego do roku 2010, 2003).

Інший, не менш вагомий документ («Стратегія розвитку освіти на 2007–2013 роки») містив пропозиції щодо популяризації та розвитку ідеї неперервного навчання упродовж життя. Цей документ акцентував увагу на поширенні освіти, пов'язаної не лише з підвищенням кваліфікації та професійних навичок, а й із загальними компетенціями. Пропонувалося напрацювати підходи для визнання кваліфікації, здобутої за межами системи освіти, шляхом введення сертифікатів та інтеграції традиційної системи освіти з навчанням упродовж життя. Також передбачалося здійснення комплексної програми дій для неперервного навчання (Strategia rozwoju edukacji na lata 2007-2013, 2005).

Акцентується, що збільшення шансів працевлаштуватися залежить не лише від оволодіння конкретними професійними кваліфікаціями, але також від додаткових навичок і умінь з математики, інформаційних технологій, ефективності використання польської мови та іноземної, розуміння, систематизації, оцінки цінності й вагомості інформації та використання її в діяльності; уміння робити висновки, планувати, прогнозувати наслідки, вирішувати проблеми.

Зміни у системі професійної та неперервної освіти детермінує значна кількість чинників. Зазначимо, що фахівці виокремлюють дві групи чинників. До першої групи належать чинники, що визначаються у контексті Республіки Польща, а до другої – чинники, що пов’язані з зобов’язаннями Республіки Польща як держави-члена Європейського Союзу. Як пише К. Симела, до першої групи чинників відносять потреби економіки та ринку праці, стратегії розвитку (національну, регіональні), якість освіти як пріоритет для діяльності Міністерства національної освіти, нові стандарти загальної освіти, проекти Фонду соціального розвитку (людський капітал). До європейських, які виникають зі зобов’язань Польщі як члена ЄС, – цілі оновленої Лісабонської конвенції, стратегію навчання упродовж життя, європейські та національні рамки кваліфікацій, ключові компетенції в професійній освіті та навчанні, взаємне визнання кваліфікацій в ЄС. Обидві групи чинників є взаємопов’язані, взаємодоповнюють один одного, мають складний характер. У процесі вирішення проблем, пов’язаних з їхньою імплементацією у цільову модель професійної освіти Польщі, а також у перехідному періоді задля покращення якості функціонуючої системи професійного навчання вони вимагають міждисциплінарного підходу (Symela, 2009).

Заплановані зміни в освіті й професійній підготовці, зокрема введення нової моделі для іспиту з підтвердження професійної кваліфікації, були описані Міністерством національної освіти в документі «Програмна реформа. Опис необхідних змін в системі освіти. Проект до обговорення» (Szkoła przyjaźnie wymagająca. Reforma programowa, 2008). Хоча початок реалізації визначених цим документом змін заплановано було вводити з 2012/13 н.р., вони попередньо були впроваджені в основних школах та гімназіях з 2009/10 н.р.

Із 2008/09 н.р. Міністерство національної освіти розпочало підготовчі заходи до впровадження комплексних змін у систему професійного навчання, зосередивши увагу на діагностиці й аналізі окремих компонентів

системи. У процесі підготовки відповідних документів програмових змін у професійному навчанні вагоме значення надавали кореляції зі змістом загальної освіти (Symela, 2009).

Фахівці Міністерства національної освіти надавали перевагу розробленню документів на довготермінову перспективу, які б передбачали поступовий розвиток і реалізацію рішень для переорієнтації філософії та організаційних основ системи освіти і професійної підготовки, у тому числі систему зовнішніх іспитів, що підтверджують кваліфікацію. Зокрема, це були такі документи (Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich 2004-2006 – wzory dokumentów, 2007; Ministerstwo gospodarki, pracy i polityki społecznej. Polska. Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich 2004-2006, 2004; Polska. Narodowy plan rozwoju 2004-2006, 2003):

- Секторальна операційна програма розвитку людського капіталу 2004 – 2006 років, а також її трансфер у професійне навчання;
- проекти, заплановані для реалізації Операційною програмою «Людський капітал» на 2007–2013 роки; програма складалася з десяти пріоритетів, що здійснювалися водночас на центральному та регіональному рівнях, близько 60% фондів програми було спрямовано на підтримку, що реалізувалася на регіональних рівнях, натомість 40% – на центральному рівні. Центральними пріоритетами визначено такі: зайнятість та соціальна інтеграція, розвиток людських ресурсів та адаптаційний потенціал підприємств, покращення здоров'я працівників, висока якість системи освіти, вища освіта та наука, якісне управління. До регіональних пріоритетів віднесли такі: ринок праці, що відкритий для усіх, поширення соціальної інтеграції, адаптація й підвищення кваліфікацій кадрів для потреб регіональної економіки, розвиток освіти та компетенцій у регіонах.

Варто звернути увагу на те, що у 2005-2008 роках у Республіці Польща було реалізовано проект «Підготовка інноваційних програм для професійної підготовки» (Projekt «Przygotowanie innowacyjnych programów do kształcenia

zawodowego», 2005-2008, 2004) (замовник виконання – департамент професійної підготовки та неперервного навчання Міністерства національної освіти). Цей проект співфінансований джерелами Європейського соціального фонду у рамках Секторальної операційної програми розвитку людських ресурсів. Проект охоплював діяльності, орієнтовані на підвищення якості освіти відповідно до потреб ринку праці через розроблення інноваційних програм за модульною структурою. Завдання, що були виконані в межах цього проекту, охоплювали розроблення, поширення й введення в дію модульних навчальних програм і супровідних для них навчально-методичних матеріалів. Реалізацію завдань проекту було покладено на Національний осередок підтримки професійної підготовки та неперервної освіти як інституцію, яка мала досвід в опрацюванні програмної документації для професійного навчання. Як зазначає К. Симела, це був один із найбільших проектів, що мав значні позитивні результати для розвитку освіти та професійної підготовки з часу входження Республіки Польща до ЄС. Зокрема, вагомим результатом проекту було розроблення 131 модульної програми професійного навчання, а також 3438 освітніх пакетів (супровідних навчально-методичних матеріалів) до 185 професій (Symela, 2009). Отож за підтримки Європейського соціального фонду у Республіці Польща було забезпечено проектування й впровадження нових рішень у системі професійної освіти і навчання, яку розглядали як важливий інструмент у розвитку людського капіталу.

Наскрізним для наведених вище проектів є те, що у них закладалося нове розуміння моделі професійного навчального закладу – як закладу позитивного вибору, інноваційних знань, умінь та компетенцій. Зазначимо, що реалізація проектів мала на меті підвищення якості ефектів (результатів) навчання, а не оцінювання умов чи процесу, в яких відбувається навчання.

Обговорення. Наскрізним для наведених вище проектів є те, що у них закладалося нове розуміння моделі професійного навчального закладу – як закладу позитивного вибору, інноваційних знань, умінь та компетенцій.

Зазначимо, що реалізація проектів мала на меті підвищення якості ефектів (результатів) навчання, а не оцінювання умов чи процесу, в яких відбувається навчання.

Розглянуті підходи польських науковців, практиків щодо адаптації європейських вимог до польської системи освіти та професійної підготовки фахівців спонукають до ширшого розуміння професійної підготовки фахівців, як такої, що збагачена гуманітарним контекстом і дає можливість вийти за межі суто інструментальної діяльності. Дискусійним є питання співвідношення у змісті професійної підготовки фахівців загальноосвітнього і професійного складників, відповідності змісту підготовки національному, регіональному і локальному запитам ринку праці. Відтак актуалізується потреба у розробленні різного типу освітніх пропозицій для тих, хто вперше здобуватиме фах і тих, хто уже працює, зокрема програм професійного розвитку, професійної орієнтації, підвищення майстерності з огляду на стратегічні потреби ринку праці.

Висновки. Отже, на підставі проведеного аналізу досліджень провідних фахівців педагогіки праці (Б. Бараняк, З. Вятровського, Р. Герлаха Ф. Шльосека) та основних стратегічних документів щодо розвитку освіти і професійної підготовки фахівців досліджуваного періоду можемо зробити кілька узагальнень.

Адаптація вимог ЄС до програм освіти та професійної підготовки фахівців була для науковців та педагогів-практиків Республіки Польща складним процесом, оскільки зміни ринку праці відбувалися більш швидко, ніж у системі освіти. Формування готовності до праці відбувалося у формах привчання до праці (навчання на робочому місці), адаптації до праці та професійної підготовки, які набували ознак неперервності, багатовимірності й інтерактивності.

Для освіти і професійної підготовки фахівців Республіки Польща задекларованого періоду характерна реалізація Міністерством національної освіти низки проектів для модернізації освіти та професійної підготовки, які

були впроваджені за підтримки Європейського Союзу. Зазначені проекти сприяли поширенню інновації та передачі знань у професійній підготовці, реалізації концепції неперервного навчання, підвищенню цінності й вартості професійної підготовки й навчання як вагомого чинника зайнятості та мобільності населення.

ЛІТЕРАТУРА

- Baraniak B. Edukacja wobec współczesnych problemów pracy. Meritum. Edukacja dla rynku pracy. 2009. № 3 (14). S. 2–11.
- Fatherman D. L. Schooling and Occupation Careers. Constans and Change in Wordly Success. Cambridge 1980. S. 677–679.
- Gerlach R. Edukacja zawodowa nie tylko dla rynku pracy. Edukacja wobec rynku pracy: realia – możliwości – perspektywy. [red. R. Gerlach]. Bydgoszcz, 2003. 425 s.
- Kwieciński Z. Edukacja do globalnego przetrwania. Tradycja i wyzwanie. Kraków. 1996. S. 89–99.
- Mayor F. Przyszłość świata. Warszawa, 2001. 545 s.
- Ministerstwo gospodarki, pracy i polityki społecznej. Polska. Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich 2004-2006. Bruksela-Warszawa, styczeń 2004. URL : http://www.efs.wup.poznan.pl/att/programy/SPO_RZL/dokumenty/SPORL_2004-2006_R_I.pdf
- Nowacki T. Leksykon pedagogiki pracy. Radom, 2004. 342 s.
- Polska. Narodowy plan rozwoju 2004-2006. Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 14 stycznia 2003 r. Warszawa, styczeń, 2003 r. URL : https://www.funduszeuropejskie.2007-2013.gov.pl/OrganizacjaFunduszyEuropejskich/Documents/NPR_2004_2006.pdf.
- Program Operacyjny Kapitał Ludzki, POKL, 2007-2013. URL : <http://www.kapitalludzki.gov.pl/o-programie>.
- Program Operacyjny Kapitał Ludzki. URL : <http://www.pokl.wup-krakow.pl/index.php/informacje-o-pokl.html>.
- Projekt «Przygotowanie innowacyjnych programów do kształcenia zawodowego», 2005-2008. URL : <https://www.cdr.gov.pl/projekty-mainmenu-83/44-projekty/projekty/127-przygotowanie-innowacyjnych-programow-ksztacenia-zawodowego>.
- Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich 2004-2006 – wzory dokumentów. URL : https://www.funduszeuropejskie.2007-2013.gov.pl/OrganizacjaFunduszyEuropejskich/Strony/SPORZL_dokumenty.aspx.
- Strategia rozwoju edukacji na lata 2007-2013, MENiS. Warszawa, 2005. URL : <http://docplayer.pl/4098127-Strategia-rozwoju-edukacji-na-lata-2007-2013.html>.
- Strategia rozwoju kształcenia ustawicznego do roku 2010. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu. Warszawa, 2003. 31 s.
- Symela K. Uwarunkowania zmian w kształceniu zawodowym i ustawicznym w Polsce. Edukacja wobec współczesnych problemów pracy. Meritum. Edukacja dla rynku pracy. № 3 (14). 2009. S. 12–17.
- Szkoła przyjaźnie wymagająca. Reforma programowa. Opis zmian potrzebnych w systemie edukacji. Projekt do konsultacji. Warszawa, kwiecień 2008. URL : <http://bazagmin.pl/pliki/prezentacje/2/wiadomosci/63744/pliki/edukacja.pdf>
- Szłosek F. Kształcenie zawodowe w socjoekonomicznym modelu rozwoju i zachowań człowieka. Meritum. Edukacja dla rynku pracy. № 3 (14). 2009. S. 18–21.

- Szłapińska J. Podnoszenie wartości kapitału edukacyjnego pracowników w systemie kształcenia ustawicznego. Seria Psychologia i Pedagogika Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. Poznań, 2009. 217 s.
- Wiatrowski Z. Edukacja ogólnotechniczna i informatyczna w warunkach cywilizacyjnych pierwszego dwudziestolecia XX wieku. Edukacja techniczna i informatyczna. Poglądy, wyzwania i możliwości. Bydgoszcz, 2003. S. 25–26.
- Wiatrowski Z. Podstawy pedagogiki pracy. Bydgoszczy, 2005. 547 s.

REFERENCES

- Baraniak B. (2009). Edukacja wobec współczesnych problemów pracy [Education towards contemporary job problems]. *Meritum. Edukacja dla rynku pracy*, 3 (14), 2–11 (in Polish).
- Fatherman D. L. (1980). Schooling and Occupation Careers. *Constans and Change in Wordly Success*. Cambridge, 677–679 (in English).
- Gerlach R. (Ed.). (2003) *Edukacja wobec rynku pracy: realia – możliwości – perspektywy* [Education towards the labor market: realities – opportunities – perspectives]. Bydgoszcz (in Polish).
- Kwieciński Z. (1996). *Edukacja do globalnego przetrwania. Tradycja i wyzwanie* [Education for global survival. Tradition and challenge]. Kraków (in Polish).
- Mayor F. (2001). *Przyszłość świata* [The future of the world]. Warszawa (in Polish).
- MENiS (Warszawa, 2005). *Strategia rozwoju edukacji na lata 2007-2013* [Education development strategy for years 2007-2013]. Retrieved from <http://docplayer.pl/4098127-Strategia-rozwoju-edukacji-na-lata-2007-2013.html> (in Polish).
- Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu (2003). *Strategia rozwoju kształcenia ustawicznego do roku 2010* [Strategy of the lifelong learning development until 2010]. Warszawa (in Polish).
- Ministerstwo gospodarki, pracy i polityki społecznej (Polska. Bruksela-Warszawa, styczeń 2004). *Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich 2004-2006* [Sectoral Operational Program the Development of Human Resources 2004-2006]. Retrieved from http://www.efs.wup.poznan.pl/att/programy/SPO_RZL/dokumenty/SPORL_2004-2006_R_I.pdf (in Polish).
- Nowacki T. (2004). *Leksykon pedagogiki pracy* [Lexicon of labor pedagogy]. Radom (in Polish).
- Polska. Rada Ministrów (14 stycznia 2003 r. Warszawa). *Narodowy plan rozwoju 2004-2006* [National Development Plan 2004-2006]. Retrieved from https://www.funduszeuropejskie.2007-2013.gov.pl/OrganizacjaFunduszyEuropejskich/Documents/NPR_2004_2006.pdf (in Polish).
- Program Operacyjny Kapitał Ludzki* [Operational Program the Human Capital]. Retrieved from <http://www.pokl.wup-krakow.pl/index.php/informacje-o-pokl.html> (in Polish).
- Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013*. [Operational Program the Human Capital 2007-2013]. Retrieved from <http://www.kapitalludzki.gov.pl/o-programie> (in Polish).
- Projekt «Przygotowanie innowacyjnych programów do kształcenia zawodowego», 2005-2008* [Project «Preparation of innovative programs of professional education», 2005-2008]. Retrieved from <https://www.cdr.gov.pl/projekty-mainmenu-83/44-projekty/projekty/127-przygotowanie-innowacyjnych-programw-ksztacenia-zawodowego> (in Polish).
- Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich 2004-2006 – wzory dokumentów* [Sectoral Operational Program the Development of Human Resources 2004-2006 – sample documents]. Retrieved from https://www.funduszeuropejskie.2007-2013.gov.pl/OrganizacjaFunduszyEuropejskich/Strony/SPORZL_dokumenty.aspx (in Polish).
- Symela K. (2009). *Uwarunkowania zmian w kształceniu zawodowym i ustawicznym w Polsce. Edukacja wobec współczesnych problemów pracy* [Determinants of changes in

- professional and continuing education in Poland. Education towards contemporary labor problems]. *Meritum. Edukacja dla rynku pracy*. 3 (14), 12–17 (in Polish).
- Szkola przyjaźnie wymagająca. Reforma programowa* (2008) [The school requiring friendships. Program reform]. Opis zmian potrzebnych w systemie edukacji. Projekt do konsultacji. Warszawa. Retrieved from <http://bazagmin.pl/pliki/prezentacje/2/wiadomosci/63744/pliki/edukacja.pdf> (in Polish).
- Szlosek F. (2009). Kształcenie zawodowe w socjoekonomicznym modelu rozwoju i zachowań człowieka [Professional education in the socio-economic model of human development and behavior]. *Meritum. Edukacja dla rynku pracy*, 3 (14), 18–21 (in Polish).
- Szłapińska J. (2009). *Podnoszenie wartości kapitału edukacyjnego pracowników w systemie kształcenia ustawicznego* [Raising the value of educational capital of employees in the lifelong learning system]. *Seria Psychologia i Pedagogika Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza*. Poznań (in Polish).
- Wiatrowski Z. (2003). Edukacja ogólnotechniczna i informatyczna w warunkach cywilizacyjnych pierwszego dwudziestolecia XX wieku [General technical and IT-education in the civilization conditions of first twenty years of the 20th century]. *Edukacja techniczna i informatyczna. Poglądy, wyzwania i możliwości*. Bydgoszcz (in Polish).
- Wiatrowski Z. (2005). *Podstawy pedagogiki pracy* [Basis of labor pedagogy]. Bydgoszcz (in Polish).

Інформація про автора:

Когут Світлана Ярославівна: ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1276-6188>,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри загальної та соціальної педагогіки, ВНЗ «Український католицький університет», вул. Іл. Свенціцького, 17,
м. Львів, Україна, 79011
e-mail: s_kohut@ucu.edu.ua

Information about the author:

Kohut Svitlana Y.: ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1276-6188>; PhD in Pedagogy, Assistant Professor, Head of the Department of General and Social Pedagogy, Higher Educational Institution «Ukrainian Catholic University», Svetsitskoho st., 17, Lviv, Ukraine, 79011
e-mail: s_kohut@ucu.edu.ua

Цитуйте цю статтю як: Когут С. Я. Адаптація європейських вимог до професійної підготовки фахівців у республіці Польща (2004-2010 рр.). *Теорія та методика навчання та виховання*. 2018. № 45 С. 98-116. <http://doi.org/10.5281/zenodo.2620827>

Дата надходження статті до редакції: 25.11.2018
Стаття прийнята до друку: 07.12.2018